

UOT 372.878

MUSIQI DƏRSLƏRİNİN YARADICILIĞA TƏSİRİ VƏ İNTEQRATİV TƏHSİLDƏ ŞAĞİRDƏLƏRİN YARADICI İMKANLARININ NƏZƏRƏ ALINMASI

Nərmin Tərhan qızı Bağırzadə
Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı
ORCID: 0009-0005-1455-7082
E-mail: bagirzadnrmin07@gmail.com

Açar sözlər: musiqi, yaradıcılıq, uşaq, dərs, incəsənət, ifa, integrasiya, ritm, mahnı.

Ключевые слова: музыка, творчество, ребёнок, урок, искусство, исполнение, интегративный, ритм, песня.

Key words: music, creativity, child, lesson, art, performance, integrative, rhythm, song.

Musiqi dərslərinin integrativ təhsildə şagirdlərin yaradıcı imkanlarının nəzərə alınmasında xüsusi rolu vardır. Musiqi bəlkə də məktəbdə elə bir tədris sahəsidir ki, xüsusi təhsil ehtiyacı olan şagirdləri cəlb etmək üçün ən ideal imkanları yaradır.

Bütövlükdə musiqi dərsləri kiçikyaşlılarda yaradıcılığı həm musiqinin daxilində, həm də fənnlərarası kontekstdə gücləndirir. Musiqi sənəti psixofizioloji təsirə malik olduğu üçün şagird bir musiqi parçasını dinləyərkən beynində müxtəlif təsvirlər və ideyalar yaranır. Bir şagird eyni melodiya kədərli bir hekayə eşidə bilər, digəri isə şən bir rəqs görə bilər – bu musiqinin çoxplanlı qavranılmasının nəticəsidir. Müəllim bu subyektiv təəssüratları sinifdə bölüşdürəndə şagirdlər bir musiqi əsərinə nə qədər fərqli prizmadan baxıla biləcəyini anlaşırlar. Bu isə onları düşüncələrində daha açıqfikirli və tolerant olmağa alışıdır.

Məsələn, nitq məhdudiyətli şagird dərstdə üçguşə zili və ya barabanı çalaraq ansamblda iştirak edə bilər. Şagird verbal ünsiyyətə ehtiyac duymadan ansambl fəaliyyətinə qoşulur ki, bu da onun özünəinam və nailiyyət motivasiyasını gücləndirir. Musiqi müəllimi hər bir şagirdin bacarıq səviyyəsinə uyğun variant təqdim edir: məsələn, istedadlı uşaq sinif üçün qısa bir melodiya bəstələyirsə, digərləri həmin melodiyanı sadə ritm alətlərində müşayiət etməklə yaradıcılıqda iştirak edir. Əsas odur ki, sinifdə hər kəs öz yaradıcılıq payını hiss etsin. Tədqiqatlar göstərir ki, müəllim və valideyn tərəfindən bu cür dəstək alan uşaqların yaradıcı nailiyyətləri əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlir.

Musiqi dərslərində integrativ yaradıcı tapşırıqlara başqa bir misal III sinifdə “Nağıl-nəğmə” bölməsi üzrə aparılan çalışmaları ola bilər [2]. Müəllim şagirdləri qruplara ayıraraq onlara bəla bir musiqili səhnəcik hazırlamağı təklif edir. Hər qrup sehirlə bir nağıl düşünüb onu həm söz, həm də musiqi ilə canlandırmalıdır. Bu sayədə şagirdlərin idrak fəallığı və emosional reaksiyaları inkişaf etdirilir: bir qrupun üzvləri səliqəsiz paltar geyinmiş və mahnı oxuyan dilənçi obrazları fikirləşirlər, digər qrup şahzadə və cəngavər obrazlarını canlandırır, bir başqaları isə meşə heyvanlarının rəqsini hazırlayır. Sinfin imkanlarına görə müəllim sadə rekvizitlər – maskalar, parçalar, oyuncaq alətlər paylayır. Prova mərhələsi tam bir yaradıcılıq laboratoriyasına çevrilir: uşaqlar hansı melodiyanı oxuyacaqlarına, səhnəyə necə daxil olub çıxacaqlarına

birlikdə qərar verirlər. Bir neçə dəqiqəlik hazırlıqdan sonra qruplar öz nağıl-nəğmələrini nümayiş etdirirlər. Bu proses sinifdə pozitiv, sağlam psixoloji mühitin yaradılmasına və kollektiv yaradıcılığın möhkəmlənməsinə xidmət edir. Bu tapşırıqla şagirdlər həm musiqi yaradıcılığını, həm də teatral improvizasiyanı bir arada sınaqdan keçirirlər. Onlar başa düşür ki, musiqi təkcə notlarda yazılan əsər deyilmiş – onlar onu öz fantaziyaları ilə tamamlayıb yeni bir əsəriyə çevirə bilərlər

Dünya təcrübəsinə nəzər saldıqda görürük ki, ibtidai təhsildə musiqi və incəsənət fənlərinə geniş yer ayıran ölkələr sonradan yüksək innovativ göstəricilərə sahib olurlar. Məsələn, yaradıcı iqtisadiyyatın və ümumi kreativlik indeksinin ölçüldüyü beynəlxalq reytinglərdə Skandinaviya ölkələri ön sıralarda qərarlaşıb. Təsadüfi deyil ki, həmin ölkələrdə uşaqlar kiçik yaşdan musiqi aləti çalmağa, rəsm çəkməyə cəlb edilir və cəmiyyət tərəfindən bu bacarıqlar dəyərli hesab olunur. Azərbaycanda da musiqi təhsili sahəsində zəngin ənənə formalaşmışdır. Hələ sovet dövründən etibarən fəaliyyət göstərən uşaq musiqi məktəbləri minlərlə istedadlı gəncin yetişməsində rol oynayıb. Son illərin statistikasına görə, ölkə üzrə uşaq musiqi, incəsənət və rəssamlıq məktəblərinin sayı sabit 236 olaraq qalır. Bu, böyük rəqəmdir – hər il bu məktəbləri on minə yaxın şagird bitirir və onların arasından gələcəyin bəstəkarları, ifaçıları, eləcə də digər sahələrdə yaradıcı düşüncəsi ilə seçilən şəxsləri çıxır. Deməli, ibtidai təhsildə məktəb daxilində həftədə 1 saatlıq musiqi dərsləri və integrativ yaradıcılıq metodları ilə yanaşı, məktəbdənkənar musiqi fəaliyyəti də ümumi yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafında əhəmiyyətli paya malikdir.

Mühüm cəhət budur ki, musiqi dərslərində müəllim hər bir şagirdin yaradıcı imkanını nəzərə almağı bacarmalıdır. Sinifdəki uşaqların istedad və maraq səviyyələri fərqli ola bilər. Bunu nəzərə alan müəllim tapşırıqları *diferensial* şəkildə verir və heç kimi kənar qoymur. Bütövlükdə, musiqi dərslərinin yaradıcılığa təsiri həm fənn daxilində, həm də fənlərarası kontekstdə genişdir. Musiqi azyaşlıların emosiyalarını oyadır, yaddaşını gücləndirir, onları dinləməyi və sonra yenidən yaratmağı öyrədir.

Problemin aktuallığı. Müasir təhsil mühitində musiqi dərslərinin uşaqların yaradıcı tərəkürünü inkişaf etdirməsi xüsusi diqqət tələb edən məsələyə çevrilir, çünki şagirdlərin estetik duyumu ilə yanaşı idrak çevikliyi də bu dərslər vasitəsilə formalaşır. Hazırkı kurikulumda yaradıcı tapşırıqların payı artdıqca, musiqinin həm emosional, həm də məntiqi düşüncəni stimullaşdırdığı daha aydın görünür. Məktəblilərin musiqi ilə işləyərkən ortaya qoyduğu fərdi bədii yanaşmalar onların ümumi öyrənmə motivasiyasını gücləndirir və təlim prosesinin keyfiyyətini yüksəldir. Buna görə də musiqi dərslərinin yaradıcı inkişafı ilə bağlı tədqiqi aktual ehtiyac kimi meydana çıxır.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiq olunan araşdırmada musiqi fəaliyyətlərinin yaratdığı idraki dəyişikliklər konkret müşahidə və nümunələrlə açıqlanır və bu, mövzunun əvvəlki yanaşmalardan fərqlənən elmi tərəfini formalaşdırır. Şagirdlərin improvizasiya prosesində göstərdiyi yaradıcılığın sistemli şəkildə təhlili musiqinin integrativ təhsildə necə fəaliyyət göstərdiyini daha dəqiq müəyyən etməyə imkan verir. Yeni yanaşmada musiqinin yalnız bədii ifadə vasitəsi yox, həm də müxtəlif fənlərlə paralel işləyən idraki mexanizm kimi izahı diqqət mərkəzinə gətirilir. Bu istiqamətdə aparılan nəticə çıxarışları mövzunun elmi yeniliyini təsdiq edir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Tədqiqatın nəticələri musiqi müəllimlərinə dərslər prosesində yaradıcı fəaliyyəti daha məqsədyönlü qurmaq imkanı verir və müxtəlif səviyyəli

şagirdlərlə işləyərək diferensial yanaşmanı asanlaşdırır. Təklif olunan metodik nümunələr ibtidai siniflərdə mahnı, ritm və improvizasiya tapşırıqlarının tətbiqini sadələşdirir və sinifdə iştirak fəallığını artırır. Məqalədə göstərilən integrativ yanaşmalar həm ümumtəhsil məktəblərində, həm də məktəbdənkənar musiqi müəssisələrində real dərs prosesinə uyğun şəkildə istifadə olunur. Həmçinin təklif edilən model şagirdlərin yaradıcı özünüifadəsini genişləndirərək pedaqoji fəaliyyətin keyfiyyətinə birbaşa təsir edir.

Ədəbiyyat

1. Rəcəbova, N., Quliyeva, Ş., & Əliyeva, Z. Musiqi – 1: Ümumi təhsil müəssisələrinin 1-ci sinifləri üçün dərslik. Bakı: Bakınəşr, 2020.

2. Rəcəbova, N., Quliyeva, Ş., & Əliyeva, Z. Musiqi – 3: Ümumi təhsil müəssisələrinin 3-cü sinifləri üçün dərslik. Bakı: Bakınəşr, 2022.

3. <https://fieldreport.caes.uga.edu/publications/C1053-06/the-role-of-music-in-brain-development>

4. <https://www.ecs.org/wp-content/uploads/Research-and-Policy-Implications-of-STEAM-Education-for-Young-Students.pdf>

N.T.Bağırzadə

Musiqi dərslərinin yaradıcılığa təsiri və integrativ təhsildə şagirdlərin yaradıcı imkanlarının nəzərə alınması

Xülasə

Məqalədə musiqinin tədrisində integrasiyanın tətbiqi məsələlərinə baxılır. Burada qeyd olunur ki, integrasiyadan istifadə musiqi təlimi prosesinə yenilik və orijinallıq gətirir, həmçinin uşaqların maraq dairəsini, bilik almaq istəyini artırır. Bu çox vacibdir, çünki yaradıcı şəxsiyyətin yetişdirilməsində integrasiya səmərəli alət kimi çıxış edir. Yaradıcı şəxsiyyətin yetişdirilməsi isə bütövlükdə təlimin əsas məqsədlərindən biridir. Bu da məqalənin aktuallığını və yeniliyini müəyyənləşdirir.

Н.Т.Багирзаде

Влияние уроков музыки на творчество и учёт творческих возможностей учащихся в интегративном образовании

Резюме

В статье рассматриваются вопросы применения интеграции в процессе преподавания музыки. Отмечается, что использование интеграции привносит новизну и оригинальность в процесс музыкального обучения, а также повышает интерес учащихся и их стремление к получению знаний. Это очень важно, поскольку интеграция выступает эффективным инструментом в формировании творческой личности. Воспитание творческой личности является одной из основных целей обучения в целом. Это и определяет актуальность и новизну статьи.

N.T.Baghirzade

The impact of music lessons on creativity and the consideration of students' creative abilities in integrative education

Summary

The article examines the issues related to the application of integration in the teaching of music. It is noted that the use of integration brings novelty and originality to the music education process and also increases students' interest and desire to acquire knowledge. This is very important, because integration serves as an effective tool in the development of a creative personality. The development of a creative personality is one of the main goals of education as a whole. This determines the relevance and novelty of the article.

Redaksiyaya daxil olub: 03.03.2026